

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ
ДИРЕКЦИЯ “АНАЛИЗ, ПЛАНИРАНЕ И ПРОГНОЗИРАНЕ”
ОТДЕЛ “АНАЛИЗ И УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА”

**АНАЛИЗ НА ПЕНСИИТЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН
СТАЖ И ВЪЗРАСТ ЗА ПЕРИОДА 2010 – 2015 г.**

София

2016 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Промени в законодателната уредба на пенсиите за ОСВ за периода 2010 – 2015 г.....	2
1.1. Придобиване право на пенсия.....	2
1.2. Размер на пенсията.....	5
1.3. Осъвременяване на пенсиите.....	5
1.4. Минимален и максимален размер на пенсиите.....	6
1.5. Осигурителен доход.....	7
1.6. Размер и разпределение на осигурителната вноска за фонд “Пенсии” на ДОО.....	8
II. Основни показатели за пенсиите за осигурителен стаж и възраст и пенсионерите с пенсии за осигурителен стаж и възраст за периода 2010 – 2015 г.....	10
2.1. Общо състояние.....	10
2.2. Новоотпуснати пенсии за осигурителен стаж и възраст.....	11
2.3. Среден осигурителен стаж, средна възраст и средна продължителност на получаване на лична пенсия за осигурителен стаж и възраст.....	12
2.4. Разходи за пенсии за осигурителен стаж и възраст.....	15
III. Резюме и заключение.....	18

Настоящият анализ е с начало 2010 г., когато започна обсъждането на съществени параметрични промени на пенсионната система в България с цел усъвършенстването ѝ, произтичащо от променените темпове на икономическия растеж, равнището на заетост /безработица, на доходите, на инфлацията, параметрите и тенденциите на демографската картина и не на последно място за да отговори на задълженията, произтичащи за страната от европейските документи в областта на пенсиите и завършва с 2015 г., с включването на последните промени в пенсионното законодателство и налични статистически данни на годишна база.

Основният вид пенсия, която се отпуска по българското законодателство, получава се от най-голям брой пенсионери и заема най-висок дял в разходите за пенсии на държавното обществено осигуряване (ДОО), е тази за **осигурителен стаж и възраст (ОСВ)**. Настоящият анализ показва как са се отразили законовите промени, касаещи достъпа до пенсия за осигурителен стаж и възраст и определянето на нейния размер върху броя, размера и разходите за пенсиите за осигурителен стаж и възраст за периода 2010 - 2015 г.

I. Промени в законодателната уредба на пенсиите за ОСВ за периода 2010 - 2015 г.

1.1. Придобиване право на пенсия

От началото на 2000 г. се промениха условията за пенсиониране с пенсия за осигурителен стаж и възраст, като се въведе т. нар. "точкова система". Характерна особеност на точковата система за пенсиониране бе, че при недостигащ осигурителен стаж той можеше да се компенсира с възраст. Със законодателните промени, в сила от 1 януари 2011 г., точковата система за пенсиониране отпадна и се въведе кумулативно условие за придобиване право на **пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1-2 от КСО** – при навършване на 60-годишна възраст от жените и 63-годишна възраст от мъжете и осигурителен стаж 34 години за жените и 37 години за мъжете. Беше предвидено от 31 декември 2011 г. осигурителният стаж да се увеличава от първия ден на всяка следваща календарна година с 4 месеца за двата пола до достигане на 37 години за жените и 40 години за мъжете, а от 31 декември 2020 г. възрастта да се увеличава от първия ден на всяка следваща календарна година с 6 месеца за двата пола до достигане на 63-годишна възраст за жените и 65-годишна възраст за мъжете. Изискването за наличие на сбор от стаж и възраст остана да се прилага само в случаите на пенсиониране при условията на § 4, ал. 1, 2 и 3 от ПЗР за лицата, които са работили при тежки и вредни условия на труд.

С последвалите скоро след това законодателни промени (в сила от 1 януари 2012 г.) нарастването на възрастта започна още от 31 декември 2011 г. с по 4 месеца на година до достигане на възраст от 63 години за жените и 65 години за мъжете. От 31 декември 2011 г. осигурителният стаж започна да се увеличава от първия ден на всяка следваща календарна година с 4 месеца за двата пола до достигане на 37 години за жените и 40 години за мъжете.

През 2014 г. първоначално предвиденото покачване на изискуемата възраст и осигурителния стаж, необходими за отпускане на пенсия за ОСВ по чл. 68, ал. 1-2 от КСО, бе спряно за една година цел осигуряване на времеви толеранс за търсене на по-балансирано решение относно критериите за пенсиониране. През 2015 г. необходимата възраст се запази на нивата от предходните две години, а осигурителният стаж се увеличи с по 4 месеца за двата пола.

Условията за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО за разглеждания период са показани в следващата таблица.

Таблица № 1 : Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст (чл. 68, ал. 1-2 от КСО) за периода 2010 – 2015 г.

Година	Възраст		Точки (сбор от стаж и възраст)	
	Мъже	Жени	Мъже	Жени
2010	63 г.	60 г.	100	94
Година	Възраст		Осигурителен стаж	
	Мъже	Жени	Мъже	Жени
2011	63 г.	60 г.	37 г.	34 г.
2012	63 г. 4 м.	60 г. 4 м.	37 г. 4 м.	34 г. 4 м.
2013	63 г. 8 м.	60 г. 8 м.	37 г. 8 м.	34 г. 8 м.
2014	63 г. 8 м.	60 г. 8 м.	37 г. 8 м.	34 г. 8 м.
2015	63 г. 8 м.	60 г. 8 м.	38 г.	35 г.

Ако лицата – мъже и жени, не отговаряха на горепосочените условия, те можеха да се пенсионират до 31 декември 2010 г. при наличие на не по-малко от 15 години осигурителен стаж (12 години действителен) и навършена възраст – 65 години. От 1 януари 2011 г. изискването бе лицата да имат 15 години действителен осигурителен стаж, а от 31 декември 2011 г. изискуемата възраст започна да се увеличава от първия ден на всяка следваща календарна година с 4 месеца до достигане на 67 години. През 2014 г. предвиденото покачване на възрастта бе спряно и за този вид пенсия, като минималната изискуема възраст остана на нивото от предходната година – 65 години и 8 месеца за двата пола, като същите условия на пенсиониране се запазиха и през 2015 г. (чл. 68, ал. 3 от КСО).

До 31 декември 2010 г. лицата навършили възрастта по чл. 68, ал. 1 и 2 и на които не им достигаха до 5 години осигурителен стаж за придобиване право на пенсия, имаха право да се пенсионират при закупуването на този осигурителен стаж, като една от възможностите бе внасянето на осигурителните вноски да се извършва чрез ежемесечни удържки от отпуснатата пенсия, определени в план за разсрочено плащане. От 1 януари 2011 г. отпадна възможността за разсрочено внасяне на осигурителни вноски за закупуване на осигурителен стаж, недостигащ на лицата при пенсионирането им. Лицата навършили общата възраст за пенсиониране могат да заплатят осигурителни вноски до 5 години осигурителен стаж, недостигащ за придобиване право на пенсия по реда на чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО еднократно, като осигурителните вноски се изчисляват с процента, определен за фонд “Пенсии” за родените преди 1 януари 1960 г. върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване към датата на внасянето на вноските.

С влизането в сила на Кодекса за задължително обществено осигуряване (от 2003 г. – Кодекс за социално осигуряване) правото на **ранно пенсиониране на лицата, работили при условията на първа и/или втора категория труд**, се запази и се регламентира в преходните и заключителни разпоредби на КЗОО като мярка с преходен характер. Срокът на действие на трите алинеи на § 4 от ПЗР на КСО (ал. 1, 2 и 3) за ранното пенсиониране на визираните в тези разпоредби лица, работили при тежки условия на труд, беше неколккратно удължаван през годините, като последното удължаване за разглеждания период е до 31 декември 2015 г. Със законодателните промени, в сила от 1 януари 2012 г., беше предвидено от 31 декември 2011 г. минималната изискуема възраст за пенсиониране при условията на § 4, ал. 1 да се увеличава плавно от първия ден на всяка следваща календарна година с 4 месеца за жените и мъжете до достигане на 48-годишна възраст за жените и 53-годишна възраст за мъжете при първа категория труд и 53 години за жените и 58 години за мъжете при втора категория труд. През 2014 г. предвиденото покачване на възрастта бе спряно и за двата пола тя остана на нивата от предходната година, като същите условия се запазиха и през 2015 г. (Таблица № 2).

Таблица № 2 : Условия за пенсиониране по § 4, ал. 1, 2 и 3 от ПЗР на КСО за периода 2010 – 2015 г.

Година	Възраст				Осиг. стаж (мъже и жени)		Точки (сбор от стаж и възраст)	
	I кат. труд		II кат. труд		I кат. труд	II кат. труд	Мъже	Жени
	Мъже	Жени	Мъже	Жени				
2010	52 г.	47 г.	57 г.	52 г.	10	15	100	94
2011	52 г.	47 г.	57 г.	52 г.	10	15	100	94
2012	52 г. 4 м.	47 г. 4 м.	57 г. и 4 м.	52 г. 4 м.	10	15	100	94
2013	52 г. 8 м.	47 г. 8 м.	57 г. и 8 м.	52 г. 8 м.	10	15	100	94
2014	52 г. 8 м.	47 г. 8 м.	57 г. и 8 м.	52 г. 8 м.	10	15	100	94
2015	52 г. 8 м.	47 г. 8 м.	57 г. и 8 м.	52 г. 8 м.	10	15	100	94

Забележка: Работилите 10 години в трудова среда, визирана в чл. 104, ал. 3 от КСО, можеха да се пенсионира, при сбор от осигурителен стаж и възраст 90 точки и навършена възраст – 47 години за жените и 52 години за мъжете. При прекратяване на трудовия договор на тези лица на основание чл. 328, ал. 1, т. 1 и 2 от Кодекса на труда, те можеха да се пенсионира на 45-годишна възраст и сбор от осигурителен стаж и възраст 90 точки.

По отношение условията за пенсиониране на служителите от **специализираните ведомства (военнослужещи, полицаи, следователи и др.)**, през периода 2010 – 2015 г. също настъпиха някои промени. В съответствие с изискванията за постепенно повишаване на осигурителния стаж за пенсиониране, критериите за ранно пенсиониране на служителите от специализираните ведомства също бяха променени. От 31 декември 2011 г. общият осигурителен стаж от 25 години беше предвидено да започне плавно да нараства с 4 месеца от първия ден на всяка следваща календарна година до достигане на 28 години.

От 1 януари 2011 г. се създаде нова ал. 6 в чл. 69 от КСО, съгласно която служителите на длъжност “водолаз” в Главна дирекция “Пожарна безопасност и защита на населението” на Министерството на вътрешните работи, ако са прослужили на тази длъжност 15 години, придобиват право на пенсия при прекратяване на правоотношението, независимо от възрастта.

От 1 януари 2012 г. се завиши с две години изискуемият общ осигурителен стаж за придобиване право на пенсия от служителите от специализираните ведомства. Посоченият кръг лица започнаха да се пенсионира при освобождаване от служба независимо от възрастта им и при **27 години общ осигурителен стаж**, от които две трети (18 години) действително изслужени на определени длъжности и по определени закони.

От 1 януари 2013 г. като допълнително условие за придобиване право на пенсия от военните се въведе и **навършена възраст**, като същевременно отпадна изискването към момента на пенсиониране лицата да са били **освободени от служба като действащи военнослужещи**. След промяната лицата, изпълнявали военна служба, започнаха да придобиват право на пенсия при 27 години общ осигурителен стаж, от които две трети действително изслужени като военнослужещи по ЗОВСРБ и при навършване на:

- **52-годишна възраст** – за войниците (матросите), сержантите (старшините), офицерските кандидати и офицерите с младши офицерски звания;
- **54-годишна възраст** – за офицерите със старши и висши офицерски звания.

От 1 януари 2014 г. отпадна прилаганото само през 2013 г. изискване да е налична минимална възраст за придобиване право на пенсия от лицата, изпълнявали военна служба по ЗОВСРБ, като същевременно се възстанови изискването към момента на пенсиониране лицата да са били **освободени от служба като действащи военнослужещи**.

От 1 януари 2013 г. беше регламентирано изискване за **навършена възраст** при пенсиониране и за лицата, изпълнявали военна служба, прослужили 15 години на длъжности

от летателния състав, парашутистите, екипажите на подводните съдове и водолазния състав, като същевременно отпадна изискването към момента на пенсиониране лицата да са били **освободени от служба като действащи военнослужещи**. Те се пенсионираха при навършване на **42-годишна възраст** – за войниците (матросите), сержантите (старшините), офицерските кандидати и офицерите с младши офицерски звания, и **44-годишна възраст** – за офицерите със старши и висши офицерски звания. От 1 януари 2014 г. това условие също отпадна, като същевременно се възстанови изискването към момента на пенсиониране лицата да са били **освободени от служба като действащи военнослужещи**.

През 2013 г. се уреди придобиването на право на пенсия на **лицата, работещи по Закона за специалните разузнавателни средства**, а именно при освобождаване от служба независимо от възрастта им и при 27 години общ осигурителен стаж, от които две трети действително изслужени по този закон.

От 1 януари 2011 г. е в сила разпоредба в КСО, съгласно която **балерините, балетистите и танцьорите** в културни организации започнаха да придобиват право на пенсия за осигурителен стаж и възраст при прекратяване на трудовото правоотношение, независимо от възрастта им, ако имат 25 години осигурителен стаж на тези длъжности.

Учителите в периода до 31 декември 2011 г. придобиваха право на пенсия за осигурителен стаж и възраст при учителски осигурителен стаж 30 години за мъжете и 25 години за жените и 3 години по-рано от възрастта за пенсиониране по чл. 68, ал. 1 от КСО за съответната календарна година.

От 31 декември 2011 г. необходимият учителски осигурителен стаж започна да се увеличава от първия ден на всяка следваща календарна година с 4 месеца до достигане на 28 години за жените и 33 години за мъжете.

От 1 януари 2013 г. правото за получаване на ранна пенсия от УчПФ започна да се преценява спрямо индивидуалната възраст за пенсиониране на лицето, а не спрямо **универсалната възраст, посочена в чл. 68, ал. 1 от КСО**. След промяната право на ранна учителска пенсия започна да се придобива до 3 години, преди лицето да навърши **пенсионната възраст на която то би имало** право на пенсия за осигурителен стаж и възраст от фонд "Пенсии" на ДОО.

От 1 януари 2014 г. ежегодното покачване на изискуемия осигурителен стаж за учителска пенсия бе отменено и той остана на нивата от предходната година – съответно 25 години и 8 месеца за жените и 30 години и 8 месеца за мъжете, като същите условия се запазиха и през 2015 г.

1.2. Размер на пенсията

◆ От 1 януари 2012 г. се увеличи тежестта (от 3 на 4 на сто) на годините осигурителен стаж, придобит след навършване на възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО, при условие, че лицата имат осигурителен стаж без превръщане повече от изискуемия за придобиване право на този вид пенсия и че не е им е отпусната такава. Увеличението се отнася само за тези, които са отложили пенсионирането си и имат действителен осигурителен стаж, придобит след 31 декември 2011 г.;

◆ От 1 януари 2013 г. се въведе изискването за отложено пенсиониране да се зачита само осигурителният стаж положен след датата на придобиване правото на пенсията по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО.

1.3. Осъвременяване на пенсиите

◆ През периода 2010 – 2012 г. осъвременяването по чл. 100 от КСО временно беше отменено като част от мерките за ограничаване на публичните разходи през периода на икономическа криза;

◆ От 1 януари 2012 г. се извърши промяна в разпоредбата на чл. 100 от КСО, съгласно която отпуснатите до 31 декември на предходната година пенсии трябваше да започнат да се

осъвременяват от 1 юли с решение на Надзорния съвет на Националния осигурителен институт с процент, равен на индекса на потребителските цени през предходната календарна година, с която се отмени т. нар. “швейцарско правило” и нарастването на осигурителния доход през предходната година като фактор за осъвременяването на пенсиите;

◆ За 2013 г. пенсиите се осъвремениха, но не по реда на чл. 100 от КСО, а диференцирано според годината на отпускане. Увеличението имаше за цел да компенсира временното неприлагане на осъвременяването на пенсиите през периода 2010 – 2012 г., което беше част от мерките за ограничаване на публичните разходи през периода на икономическа криза. Всички пенсии, с изключение на несвързаните с трудова дейност, се осъвремениха от 1 април 2013 г., както следва:

- Отпуснатите с начална дата до 31 декември 2009 г. – с 9,8 на сто;
- Отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2010 г. – с 8,8 на сто;
- Отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2011 г. – с 5,7 на сто;
- Отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2012 г. – с 2,2 на сто.

◆ През 2014 г. се възстанови т. нар. “швейцарско правило” за осъвременяване на пенсиите. Пенсии за трудова дейност се осъвремениха от 1 юли 2014 г. с 2,7 на сто, съгласно чл. 100 от КСО с процент равен на 50 на сто от индекса на потребителските цени и 50 на сто от нарастването на средния осигурителен доход през 2013 г.;

◆ Пенсии за трудова дейност се осъвремениха от 1 юли 2015 г. с 1,9 на сто, съгласно чл. 100 от КСО с процент равен на 50 на сто от индекса на потребителските цени и 50 на сто от нарастването на средния осигурителен доход през 2014 г.

1.4. Минимален и максимален размер на пенсиите

Минималният месечен размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1 от КСО се определя всяка година със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване. Размерът на пенсията за осигурителен стаж и възраст при непълнен осигурителен стаж (чл. 68, ал. 3 от КСО) не може да бъде по-нисък от 85 на сто от минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст. Минималният размер на наследствената пенсия не може да бъде по-малък от 75 на сто от минималния размер на пенсията по чл. 68, ал. 1. Изменението на минималните размери за анализирания период е показано в следващата таблица.

Таблица № 3 : Минимални размери на пенсиите за ОСВ за периода 01.01.2010 – 31.12.2015 г. (лв.)

Период	Минимален месечен размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1 от КСО	Минимален месечен размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 3 от КСО	Минимален месечен размер на наследствената пенсия за ОСВ
01.01.2010 – 31.05.2012 г.	136,08	115,67	102,06
01.06.2012 – 31.03.2013 г.	145	123,25	108,75
01.04.2013 – 30.06.2014 г.	150	127,50	112,50
01.07.2014 – 30.06.2015 г.	154,50	131,33	115,88
01.07.2015 – 31.12.2015 г.	157,44	133,82	118,08

Нормативните промени относно реда за определяне на максимален размер на пенсията /пенсиите в периода 2010 – 2015 г. бяха следните:

◆ В сила от 1 януари 2010 г. максимален размер започна да се определя на получаваните една или повече пенсии, без добавките към тях, отпуснати до 31 декември 2011 г. Преди нормативната промяна този ред на определяне на т. нар. “таван” се прилагаше за пенсиите отпуснати до 31 декември 2009 г. Начинът за определянето му остана същият – смятано от

1 юли на всяка календарна година в размер на 35 на сто от максималния осигурителен доход за предходната календарна година, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване;

♦ От 1 януари 2011 г. “таванът” на пенсията/пенсиите, отпуснати до **31 декември 2013 г.**, без добавките към тях, започна да се определя на база максималния осигурителен доход за съответната календарна година, определен със ЗБДОО;

♦ От 1 януари 2013 г. максималният размер на получаваните една или повече пенсии, отпуснати до 31 декември 2013 г., без добавките към тях, започна да се определя смятано от **1 април** на всяка календарна година;

♦ От 1 януари 2014 г. максималният размер на получаваните една или повече пенсии, отпуснати до **31 декември 2018 г.**, без добавките към тях, започна да се определя **считано от 1 юли** на всяка календарна година.

1.5. Осигурителен доход

Минималният и максималният месечен размер на осигурителния доход се определят със Закона за бюджета на ДОО за съответната календарна година. Промените в размерите на минималния и максималния осигурителен доход за времето от 2010 г. до 2015 г. са показани в Таблица № 4.

За периода от 2010 до 2014 г. минималният осигурителен доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители е 240 лв. През 2015 г. минималният осигурителен доход за регистрираните земеделски стопани и тютюнопроизводители се повиши на 300 лв.

Средният осигурителен доход (СОД) е важен показател за социалноосигурителната система не само като база за начисляване на осигурителните вноски. Като елемент на пенсионната формула, СОД служи за определяне размера на пенсиите. **Средномесечният осигурителен доход** за всички осигурени лица бележи **увеличение с 27,4%** за разглеждания период (от 570,33 лв. за 2010 г. на 726,40 лв. за 2015 г.).

Таблица № 4 : Размер на минималния и максималния осигурителен доход за периода 2010 – 2015 г.

Година	Максимален осигурителен доход	Минимален осигурителен доход	
		Работещи по трудов договор, при условията на I, II и III категория труд	Самоосигуряващи се лица
2010	2 000 лв.	минималния осигурителен доход по основни икономически дейности и квалификационни групи професии	420 лв.
2011	2 000 лв.	минималния осигурителен доход по основни икономически дейности и квалификационни групи професии	Съобразно облагаемият им доход за 2009 г.: 1) до 5 400 лв. – 420 лв.; 2) от 5 401 лв. до 6 500 лв. – 450 лв.; 3) от 6 501 лв. до 7 500 лв. – 500 лв.; 4) над 7 500 лв. – 550 лв.
2012	2 000 лв.	минималния осигурителен доход по основни икономически дейности и квалификационни групи професии	Съобразно облагаемият им доход за 2010 г.: 1) до 5 400 лв. – 420 лв.; 2) от 5 400,01 лв. до 6 500 лв. – 450 лв.; 3) от 6 500,01 лв. до 7 500 лв. – 500 лв.; 4) над 7 500 лв. – 550 лв.
2013	2 200 лв.	минималния осигурителен доход по основни икономически дейности и квалификационни групи професии	Съобразно облагаемият им доход за 2011 г.: 1) до 5 400 лв. – 420 лв.; 2) от 5 400,01 лв. до 6 500 лв. – 450 лв.; 3) от 6 500,01 лв. до 7 500 лв. – 500 лв.; 4) над 7 500 лв. – 550 лв.
2014	2 400 лв.	минималния осигурителен доход по основни икономически дейности и квалификационни групи професии	Съобразно облагаемият им доход за 2012 г.: 1) до 5 400 лв. – 420 лв.; 2) от 5 400,01 лв. до 6 500 лв. – 450 лв.; 3) от 6 500,01 лв. до 7 500 лв. – 500 лв.; 4) над 7 500 лв. – 550 лв.
2015	2 600 лв.	минималния осигурителен доход по основни икономически дейности и квалификационни групи професии	Съобразно облагаемият им доход за 2013 г.: 1) до 5 400 лв. – 420 лв.; 2) от 5 400,01 лв. до 6 500 лв. – 450 лв.; 3) от 6 500,01 лв. до 7 500 лв. – 500 лв.; 4) над 7 500 лв. – 550 лв.

1.6. Размер и разпределение на осигурителната вноска за фонд “Пенсии” на ДОО

♦ Една от мерките за преодоляване на негативните последици от глобалната финансова и икономическа криза върху заетостта и доходите на българските граждани беше намалението на осигурителната вноска за фонд “Пенсии” с 2 процентни пункта, считано от 1 януари 2010 г. Целта на мярката бе да се осигурят нужните стимули за бизнеса да запази съществуващите работни места и да се подкрепи възстановяването на българската икономика. След намалението размерът на осигурителната вноска за фонд “Пенсии” беше следният:

- 19% за работещите при условията на I и II категория труд, родени преди 01.01.1960 г.;
- 14% за работещите при условията на I и II категория труд, родени след 31.12.1959 г.;
- 16% за работещите при условията на III категория труд, родени преди 01.01.1960 г.;
- 11% за работещите при условията на III категория труд, родени след 31.12.1959 г.

♦ От 1 януари 2011 г. размерът на осигурителната вноска за фонд “Пенсии” беше увеличен с 1,8 процентни пункта;

♦ От 1 януари 2013 г. размерът на осигурителната вноска за фонд “Пенсии” беше увеличен с 20 процентни пункта само за служителите от специализираните ведомства, които се пенсионират при условията на чл. 69 от КСО.

Таблица № 5 : Размер на осигурителната вноска за фонд “Пенсии” за периода 2010 – 2015 г.

Период	Осигурителна вноска за работещите при условията на I и II категория труд, родени преди 01.01.1960 г.	Осигурителна вноска за работещите при условията на I и II категория труд, родени след 31.12.1959 г.	Осигурителна вноска за работещите при условията на III категория труд, родени преди 01.01.1960 г.	Осигурителна вноска за работещите при условията на III категория труд, родени след 31.12.1959 г.
01.01.2010 – 31.12.2010 г.	19%	14%	16%	11%
01.01.2011 – 31.12.2015 г.	20,8%	15,8 %	17,8%	12,8%

Съгласно Кодекса за социално осигуряване, осигурителната вноска във фонд “Пенсии” за работниците и служителите, работещи при условията на III категория труд, се разпределя между осигурител и осигурено лице в определено съотношение, както е показано в Таблица № 6.

Таблица № 6 : Разпределение на вноската за фонд “Пенсии” между осигурител и осигурено лице за периода 2010 – 2015 г.

Период	Размер на вноската (съответно за осигурител и осигурено лице)
01.01.2010 – 31.12.2010 г.	8,9% и 7,1% за родените преди 01.01.1960 г. 6,1% и 4,9% за родените след 31.12.1959 г.
01.01.2011 – 31.12.2015 г.	9,9% и 7,9% за родените преди 01.01.1960 г. 7,1% и 5,7% за родените след 31.12.1959 г.

Родените след 31 декември 1959 г., ако са осигурени във фонд “Пенсии” на ДОО, подлежат на допълнително задължително пенсионно осигуряване и са осигурени за

допълнителна пенсия в избран от тях универсален пенсионен фонд. Размерът на осигурителната вноска е 5 на сто, като 2,8 на сто е за сметка на осигурителя и 2,2 на сто за сметка на осигуреното лице.

От 1 януари 2015 г. се въведе т. нар. **“избор на осигуряване”**, съгласно който се даде възможност при първоначално възникване на основание за осигуряване след 31 януари 2014 г. на лица, родени след 31 декември 1959 г., в едногодишен срок от възникване на основанията за осигуряване **еднократно** да изберат да се осигуряват в универсален пенсионен фонд. В случаи, в които тези лица не подаваха заявление за осигуряване в универсален пенсионен фонд в регламентирания срок, осигуряването бе само във фонд “Пенсии” на ДОО с увеличена осигурителна вноска с размера на осигурителната вноска за универсален пенсионен фонд. Осигурените /самоосигуряващите се лица и лицата по чл. 4, ал. 9 от КСО, родени след 31 декември 1959 г., които бяха осигурявани в универсален пенсионен фонд, можеха **еднократно** да изберат да се осигуряват само във фонд “Пенсии” с увеличена осигурителна вноска с размера на осигурителната вноска за универсален пенсионен фонд.

От 15 август 2015 г. се въведе т. нар. **“многократност на избора на осигуряване”**, с който се даде право на осигурените в универсален пенсионен фонд лица да изберат да променят осигуряването си от универсален пенсионен фонд във фонд “Пенсии” с увеличена осигурителна вноска с размера на осигурителната вноска за универсален пенсионен фонд не по-късно от пет години преди навършване на възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО и ако не им е отпусната пенсия за осигурителен стаж и възраст. Горепосочените лица могат да упражнят правото си на избор след изтичане на една година от избора за възобновяване на осигуряването в универсален пенсионен фонд. От 15 август 2015 г. лицата, които са избрали да променят осигуряването си от универсален пенсионен фонд във фонд “Пенсии” могат да изберат да възобновят осигуряването си в универсален пенсионен фонд не по-късно от пет години преди навършване на възрастта по чл. 68, ал. 1 и ако не им е отпусната пенсия за осигурителен стаж и възраст. Горепосочените лица могат да упражнят правото си на избор след изтичане на една година от избора за осигуряване във фонд “Пенсии”.

Лицата, на които към 1 януари 2016 г. остават по-малко от 5 години до навършване на възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО, могат до 31 декември 2016 г. **еднократно** да упражнят правото на избор по чл. 4б за промяна на осигуряването им от универсален пенсионен фонд във фонд “Пенсии”, съответно фонд “Пенсии за лицата по чл. 69”.

Възстанови се срокът от три месеца от първоначалното възникване на задължението за осигуряване, в рамките на който лицата могат да упражнят правото си на избор на универсален пенсионен фонд, както и служебното разпределение по регистрираните универсални фондове за лицата, които не са избрали фонд в горепосочения срок.

От 15 август 2015 г. лицата, на които е отпусната пенсия от държавното обществено осигуряване с начална дата до 31 декември 2015 г. и с намален индивидуален коефициент съгласно отменената ал. 3 на чл. 127 от КСО, **могат да поискат преизчисляването ѝ**, ако в срок до 31 декември 2016 г. изберат да прехвърлят средствата от индивидуалните си партии в универсален пенсионен фонд във фонд “Пенсии” на ДОО. Натрупаните средства в индивидуалната партия на осигуреното лице се превеждат от съответния универсален пенсионен фонд във фонд “Пенсии”, съответно във фонд “Пенсии за лицата по чл. 69” на ДОО, в тримесечен срок от датата на избора. В този случай пенсията се преизчислява от първо число на месеца, следващ този, през който е направен изборът. Осигурителните вноски за допълнително задължително пенсионно осигуряване след преизчисляването на пенсията се превеждат във фонд “Пенсии”.

II. Основни показатели¹ за пенсиите за осигурителен стаж и възраст и пенсионерите с пенсии за осигурителен стаж и възраст за периода 2010 – 2015 г.

2.1. Общо състояние

В края на 2010 г. пенсионерите, получаващи пенсия за осигурителен стаж и възраст като водеща, са 1 697 197 души, а към 31.12. 2015 г. те наброяват 1 658 452 души. Броят им за 5-годишния период е намалял с 38 745 души или с 2,3%. Намаление е отчетено както при пенсионерите с лични пенсии (с 32 399 по-малко), така и при тези с наследствени пенсии (с 6 346 по-малко).

В края на 2010 г. пенсиите за осигурителен стаж и възраст (в т.ч. пенсии за ОСВ по чл. 68² и чл. 69 от КСО, както и пенсии за ОСВ по отменени закони) са 1 702 051 бр. Тук са включени всички лични и наследствени пенсии за осигурителен стаж и възраст, получавани като първа, втора, трета и т. н. пенсия. В края на 2015 г. те наброяват 1 662 042. Броят им за 5-годишния период е намалял с 40 009 пенсии или с 2,4%.

Таблица № 7 : Брой на пенсионерите и пенсиите за осигурителен стаж и възраст за периода 2010 – 2015 г. (към 31 декември на съответната година)

Показатели	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
ПЕНСИОНЕРИ с водещи пенсии за осигурителен стаж и възраст в т.ч.:	1 697 197	1 696 434	1 698 836	1 670 850	1 662 396	1 658 452
I. Пенсионери с пенсии за ОСВ по чл. 68 от КСО	1 586 246	1 587 952	1 592 009	1 566 943	1 560 133	1 556 982
1. Лични пенсии	1 549 849	1 552 706	1 557 396	1 533 339	1 527 877	1 525 999
2. Наследствени пенсии	36 397	35 246	34 613	33 604	32 256	30 983
II. Пенсионери с пенсии за ОСВ по чл. 69 от КСО	94 168	94 213	94 546	93 370	93 307	93 830
1. Лични пенсии	88 500	88 640	89 155	88 158	88 290	89 022
2. Наследствени пенсии	5 668	5 573	5 391	5 212	5 017	4 808
ПЕНСИИ за осигурителен стаж и възраст в т.ч.:	1 702 051	1 701 036	1 703 060	1 674 991	1 666 300	1 662 042
I. Пенсии за ОСВ по чл. 68 от КСО	1 590 927	1 592 398	1 596 084	1 570 947	1 563 912	1 560 460
в т.ч. новоотпуснати	65 367	61 269	44 546	39 652	55 684	61 434
1. Лични пенсии	1 553 770	1 556 378	1 560 689	1 536 545	1 530 845	1 528 725
- от тях новоотпуснати	62 718	58 655	42 141	37 802	53 954	59 179
2. Наследствени пенсии	37 157	36 020	35 395	34 402	33 067	31 735
- от тях новоотпуснати	2 649	2 614	2 405	1 850	1 730	2 255
II. Пенсии за ОСВ по чл. 69 от КСО	94 182	94 226	94 561	93 385	93 323	93 845
в т.ч. новоотпуснати	4 067	2 917	3 219	1 696	2 801	3 652
1. Лични пенсии	88 507	88 647	89 162	88 165	88 296	89 028
- от тях новоотпуснати	3 672	2 517	2 829	1 472	2 561	3 312
2. Наследствени пенсии	5 675	5 579	5 399	5 220	5 027	4 817
- от тях новоотпуснати	395	400	390	224	240	340

¹ При изчисляването на статистическите показатели за пенсиите от 2012 г. е включен и броят на пенсиите, които се отпускат и изплащат по европейски регламенти, международни договори, както и по споразумението за изплащане на български пенсии в Република Турция.

² Пенсии за ОСВ по чл. 68 включват и пенсиониращите се при условията на § 4 от ПЗР на КСО.

За периода 2010 – 2012 г. броят на пенсиите за осигурителен стаж и възраст по **чл. 68 от КСО** леко се увеличава (от 1 590 927 към 31.12.2010 г. до 1 596 084 към 31.12.2012 г.). През следващите три години тази тенденция е прекъсната, като броят им започва да намалява и достига 1 560 460 пенсии в края на 2015 г.

Броят на пенсиите за **осигурителен стаж и възраст по чл. 69 от КСО** на служителите от специализираните ведомства бележи непрекъснато нарастване до 2012 г., когато е най-високият им брой – 94 561. През следващите две години броят им намалява (93 385 бр. към 31.12.2013 г. и 93 323 бр. към 31.12.2014 г.). През 2015 г. тази низходяща тенденция е прекъсната и броят на пенсиите за осигурителен стаж и възраст по чл. 69 от КСО отново се увеличава на 93 845 бр. в края на годината.

2.2. Новоотпуснати пенсии за осигурителен стаж и възраст

През 2010 г. са отпуснати общо 113 207 първи пенсии. От тях пенсиите за осигурителен стаж и възраст са 69 435 бр. или 61,3% от всички новоотпуснати пенсии. През следващата година новоотпуснатите пенсии за ОСВ намаляват и като брой и като дял, поради отпадането от 1 януари 2011 г. на точковата система за пенсиониране, която позволяваше компенсиране на трудов стаж с възраст и прекратяването на възможността за разсрочено плащане на т. нар. “закупуване на недостигащ осигурителен стаж”. През 2012 г. тенденцията продължава вследствие повишаването от началото на годината на възрастта и стажа за придобиване право на пенсия по чл. 68 и възрастта по § 4 от ПЗР на КСО с 4 месеца, като спадът в новоотпуснатите пенсии е чувствителен. Намалението спрямо предходната година е с 16 421 бр. През 2013 г. се отчита най-ниският брой (41 348) на новоотпуснатите пенсии за ОСВ в резултат на продължаващото нарастване на изискуемите възраст и стаж, както и на въведената минимална изискуема възраст за придобиване право на пенсия от лицата, изпълнявали военна служба. Спадът спрямо предходната година е с 6 417 бр. През последните две години от анализирания период броят и дялът на новоотпуснатите пенсии за осигурителен стаж и възраст нарастват. За 2014 г. нарастването е с 41,4% (със 17 137 бр.), а основните причини за повишаването на техния брой са: задържането на условията за придобиване право на пенсия за ОСВ на нивата от 2013 г., както и отпадането на изискването за навършена минимална възраст при пенсиониране за кадровите военнослужещи по ЗОВСРБ.

През 2015 г. отпуснатите първи пенсии общо са 107 663 бр., а от тях пенсиите за осигурителен стаж и възраст – 65 086 бр. или 60,5% от всички първи пенсии. Броят на новоотпуснатите пенсии за ОСВ по чл. 68 през 2015 г. бележи ръст спрямо предходната година с 5 750 бр. или с 10,3%. Новоотпуснатите пенсии за осигурителен стаж и възраст на лицата по чл. 69 от КСО са 3 652 бр. В сравнение с предходната година, когато са отпуснати 2 801 пенсии, има нарастване с 851 бр. или с 30,4%. Завишеният им брой е следствие от извършената нормативна промяна (§ 49 от ПЗР на ЗИДКСО, в сила от 15.08.2015 г.), която даде възможност на военнослужещите, полицаите и приравнените на тях лица, които до 31.12.2015 г. бяха придобили необходимия осигурителен стаж за придобиване право на този вид пенсия, да се пенсионира без да се изисква освобождаване от служба, съответно уволнение или прекратяване на правоотношението.

Следващата графика показва динамиката на дела на новоотпуснатите пенсии за осигурителен стаж и възраст в общата съвкупност на новоотпуснатите пенсии за периода 2010 – 2015 г.

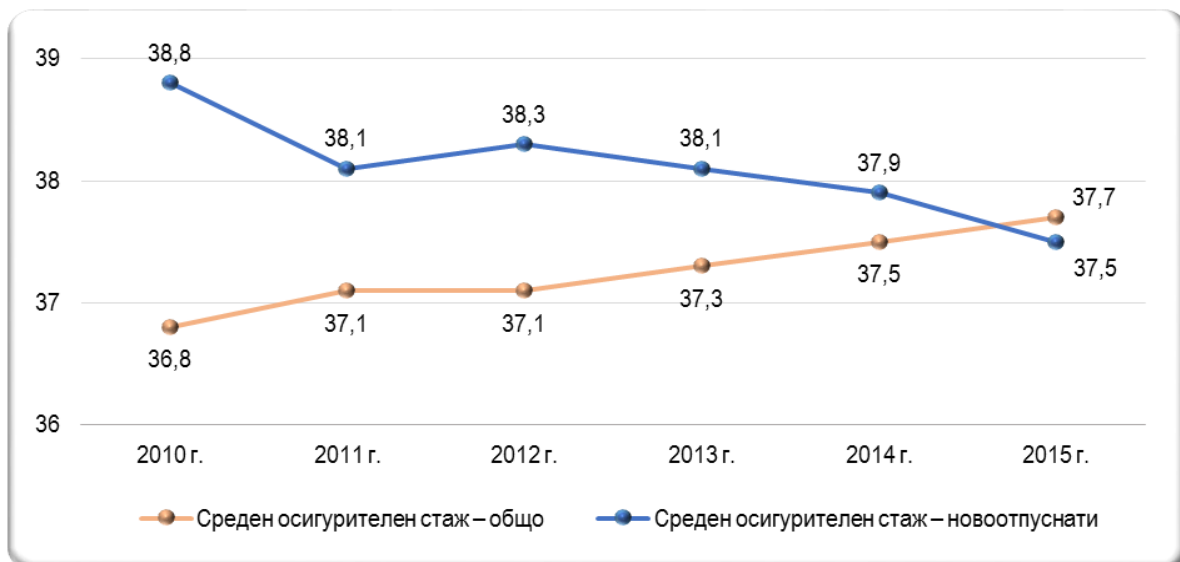
Фигура № 1 : Динамика на новоотпуснатите пенсии за периода 2010 – 2015 г.

2.3. Среден осигурителен стаж, средна възраст и средна продължителност на получаване на лична пенсия за осигурителен стаж и възраст.

2.3.1. Среден осигурителен стаж

Осигурителният стаж при пенсиите за осигурителен стаж и възраст играе основна роля, както за правото на пенсиониране, така и за определяне размера на пенсията.

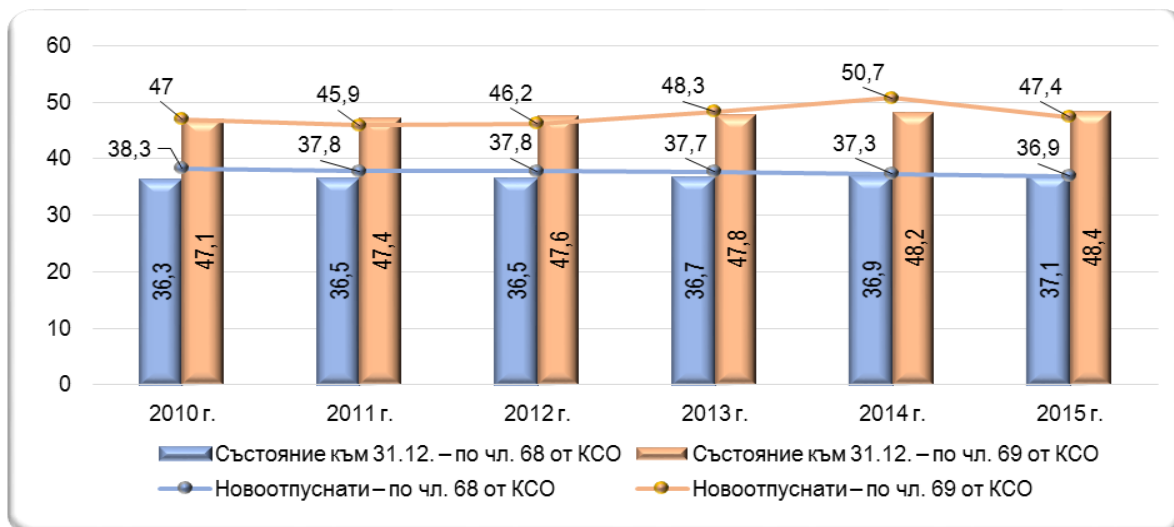
Общо **средният осигурителен стаж**, превърнат към трета категория труд, при пенсионерите с лични първи пенсии за осигурителен стаж и възраст през годините на разглеждания период постепенно нараства от 36,8 години в края на 2010 г. на 37,7 години в края на 2015 г. или с 0,9 години (Фигура № 2).

Фигура № 2 : Динамика на средния осигурителен стаж на пенсионерите с лични първи пенсии за ОСВ за периода 2010 – 2015 г. (в години)

За повишаването на този показател освен нарастването на изисквания се осигурителен стаж за пенсиониране влияние оказва и ежегодното преизчисляване на голяма част от пенсиите с придобит осигурителен стаж след пенсиониране.

Средният осигурителен стаж при **пенсионерите с новоотпуснати пенсии** за периода 2010 – 2015 г. намалява от 38,8 години за 2010 г. на 37,5 години за 2015 г. Дължи се основно на увеличаващия се относителен дял на лицата, пенсионирани се при условията на чл. 68, ал. 3 от КСО, за които се изисква 15 години действителен осигурителен стаж.

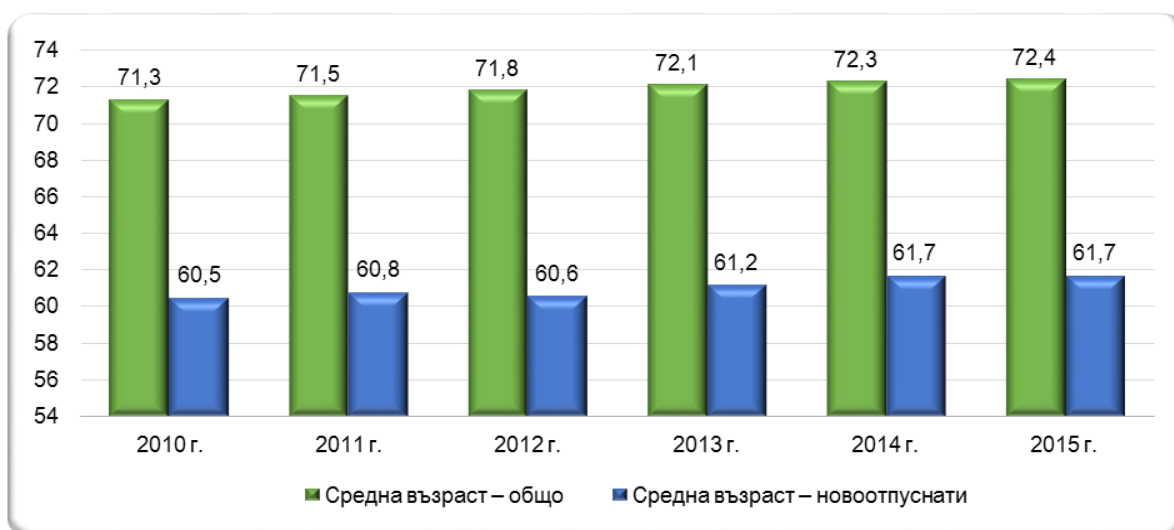

Фигура № 3 : Динамика на средния осигурителен стаж на пенсионерите с лични пенсии за ОСВ по чл. 68 и чл. 69 от КСО за периода 2010 – 2015 г. (в години)

За получаващите пенсия за осигурителен стаж и възраст **по чл. 68 от КСО** средният осигурителен стаж в края на 2010 г. е 36,3 години и плавно се покачва до 37,1 години в края на 2015 г. Същата тенденция се наблюдава и при пенсиониралите се при условията на **чл. 69 от КСО** – от 47,1 години в края на 2010 г. осигурителният стаж се покачва на 48,4 години в края на 2015 г.

2.3.2. Средна възраст на пенсионерите

Общата средна възраст на пенсионерите е в пряка зависимост от нормативно определената възраст за придобиване право на пенсия, което се отразява на средната възраст на пенсионерите с новоотпуснати пенсии, а също и от промените в средната продължителност на живота в България на населението в над пенсионна възраст.

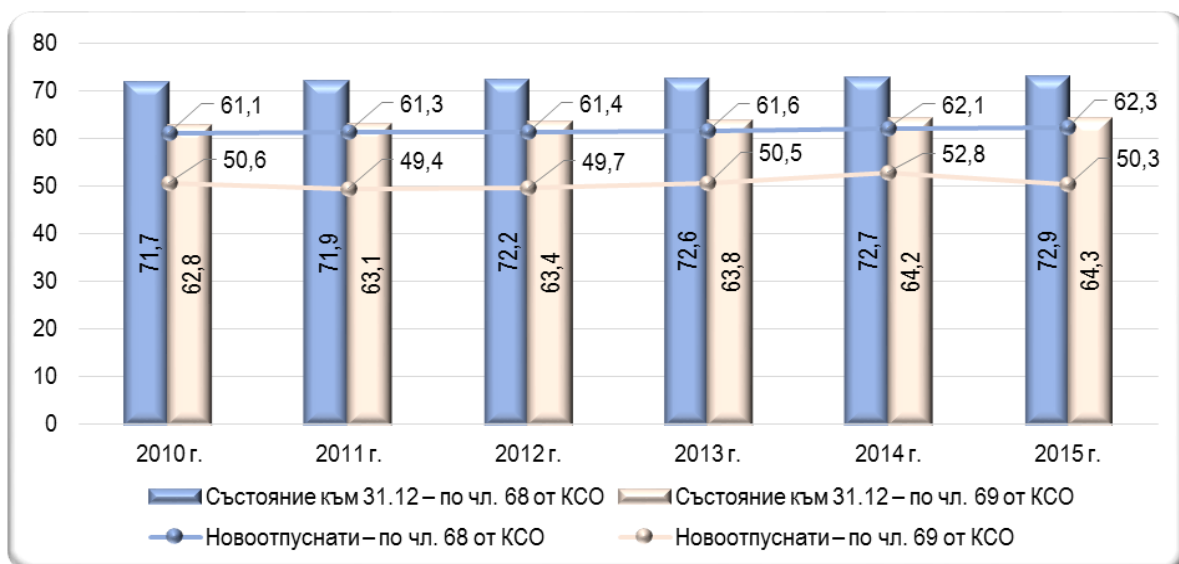

Фигура № 4 : Динамика на средната възраст на пенсионерите с лични пенсии за ОСВ за периода 2010 – 2015 г. (в години)

Общата **средна възраст на пенсионерите** с лични пенсии за осигурителен стаж и възраст е 71,3 години в края на 2010 г. и постепенно нараства на 72,4 години в края на 2015 г., което е увеличение с 1,1 години.

Средната възраст на пенсионерите с новоотпуснати пенсии (ефективна възраст на пенсиониране) варира, като все още остава сравнително ниска спрямо нормативно определената при масовия случай на пенсиониране, поради съществуването на законови разпоредби, които са изключение от основното правило и облекчават пенсионирането на някои групи и категории лица (чл. 69 от КСО и § 4 от ПЗР на КСО). Показателят нараства от 60,5 години за 2010 г. до 60,8 години за 2011 г. През 2012 г. се отчита намаление на средната възраст с 0,2 години спрямо 2011 г. поради промяна в структурата на пенсиониращите се за ОСВ лица. През 2014 г. средната възраст на пенсионерите с новоотпуснати пенсии е 61,7 години, което е повишение с 0,5 години спрямо 2013 г., когато възрастта е била 61,2 години. През 2015 г. средната възраст остава на нивото от 2014 г.

За получаващите **лична пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО** средната възраст в края на 2010 г. е 71,7 години и плавно се покачва до 72,9 години в края на 2015 г., което е нарастване с 1,2 години за периода. Средната възраст на пенсионерите с лични пенсии за ОСВ по **чл. 69 от КСО** е съответно 62,8 години в края на 2010 г. и 64,3 години в края на 2015 г., или е налице ръст от 1,5 години за периода.

Фигура № 5 : Динамика на средната възраст на пенсионерите с лични пенсии за ОСВ по чл. 68 и чл. 69 от КСО за периода 2010 – 2015 г. (в години)

Средната възраст на пенсионерите с **новоотпуснати лични пенсии по чл. 68** от КСО за времето от 2010 до 2015 г. се покачва плавно с 1,2 години – от 61,1 години за 2010 г. на 62,3 години за 2015 г. Основна причина за това повишение е увеличението през последните години на относителния дял на лицата на възраст над 65 години с новоотпуснати лични пенсии за ОСВ (2010 г. – 11,1%; 2011 г. – 13,7%; 2012 г. – 15,9%; 2013 г. – 18,0%; 2014 г. – 21,4%; 2015 г. – 23,7%). Голяма част от тези пенсионери са с недостигащ стаж и са се пенсионирали при условията на чл. 68, ал. 3 от КСО.

Средната възраст на пенсионерите с **новоотпуснати лични пенсии за ОСВ по чл. 69** от КСО за анализирания период варира леко, като остава на едно сравнително постоянно ниво, независимо от извършените нормативни промени в условията за пенсиониране за тази категория лица. За 2014 г. е отчетена най-високата стойност на показателя за периода – 52,8 години, което показва, че през тази година военнослужещите, полицаите и приравнените на тях лица са се пенсионирали с 2,3 години по-късно в сравнение с 2013 г., когато средната

възраст е била 50,5 години. Покачването на средната възраст на новите пенсионери по чл. 69 от КСО, през 2014 г. спрямо предходната година, независимо че отпадна изискването за навършена определена възраст на военнослужещите по ЗОВСРБ, се дължи на промяна в структурата на новите пенсионери по отношение на ведомството, от което се пенсионираат. За 2015 г. средната възраст от 50,3 години почти достига нивото от 2010 г. (50,6 години).

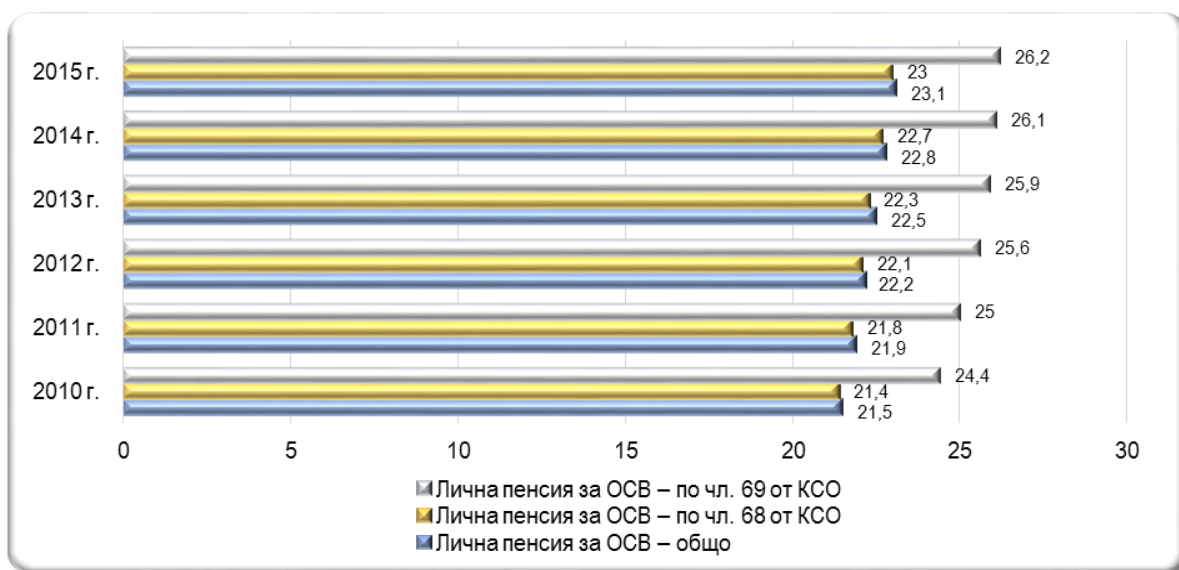
2.3.3. Средна продължителност на получаване на пенсия

Средната продължителност на получаване на една лична пенсия се определя от данните за броя на прекратените лични пенсии поради смърт за отчетната година и от информацията за годината, през която са били отпуснати тези пенсии, т.е. продължителността за получаване на даден вид пенсия.

Общата **средна продължителност на получаване на лична пенсия за осигурителен стаж и възраст** през периода 2010 – 2015 г. бележи постоянно нарастване от 21,5 за 2010 г. на 23,1 години за 2015 г. Увеличението спрямо 2010 г. е с 1,6 години.

За 2015 г. **средната продължителност** на получаване на лична пенсия за осигурителен стаж и възраст **по чл. 68 от КСО** е 23,0 години, което е с 1,6 години повече спрямо стойността на този показател за 2010 г., когато продължителността на получаване е била 21,4 години. Подобна е тенденцията при пенсиите за осигурителен стаж и възраст **по чл. 69 от КСО**, като нарастването в продължителността на получаване е с 1,8 години – от 24,4 за 2010 г. на 26,2 години за 2015 г.

Сравнителният анализ показва, че средната продължителност на получаване на една лична пенсия за ОСВ е най-дълга за пенсионерите с пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 69 от КСО, което се дължи на облекчените условия и по-ранното пенсиониране на тази група лица.

Фигура № 6 : Динамика на средната продължителност на получаване на една лична пенсия за ОСВ за периода 2010 – 2015 г. (в години)

2.4. Разходи за пенсии за осигурителен стаж и възраст

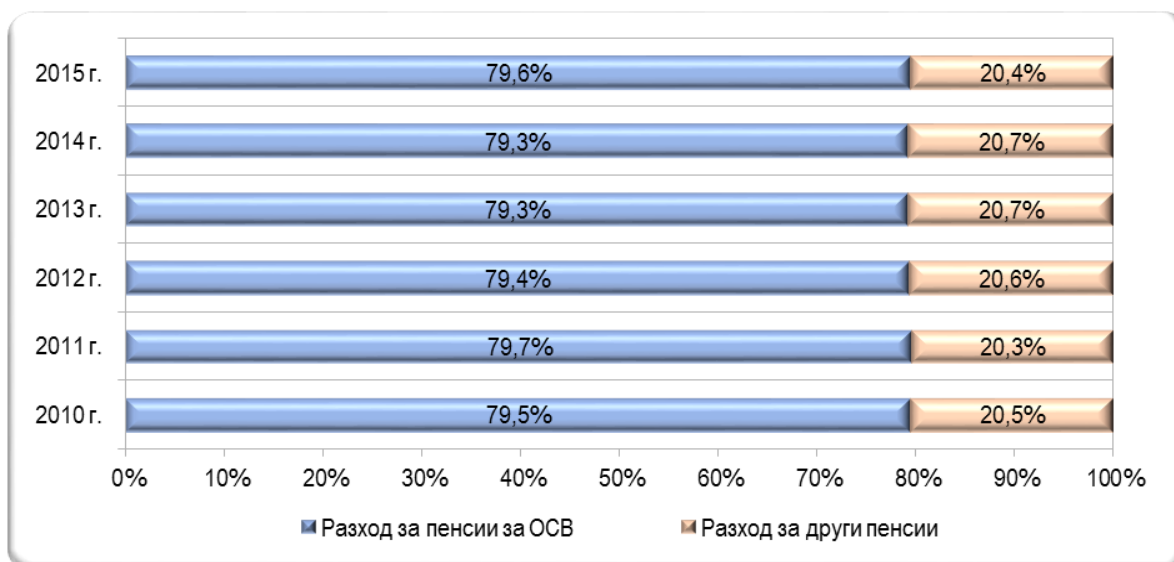
Поради факта, че основният вид пенсия, отпускана по българското законодателство и получавана от най-голям брой пенсионери, е тази **за осигурителен стаж и възраст**, тя е и с **най-висок дял в разходите за пенсии**.

Разходите за пенсии за ОСВ за 2010 г. са 5 471,4 млн. лв. и заемат 79,5% от общите разходи за пенсии. За 2015 г. изразходваната сума е в размер на 6 599,4 млн. лв., което представлява 79,6% от всички разходи за пенсии (Фигура № 7). За периода 2010 – 2015 г.

годишният разход за пенсии за ОСВ в абсолютна стойност е нараснал с 1 128,0 млн. лв. или с 20,6%.

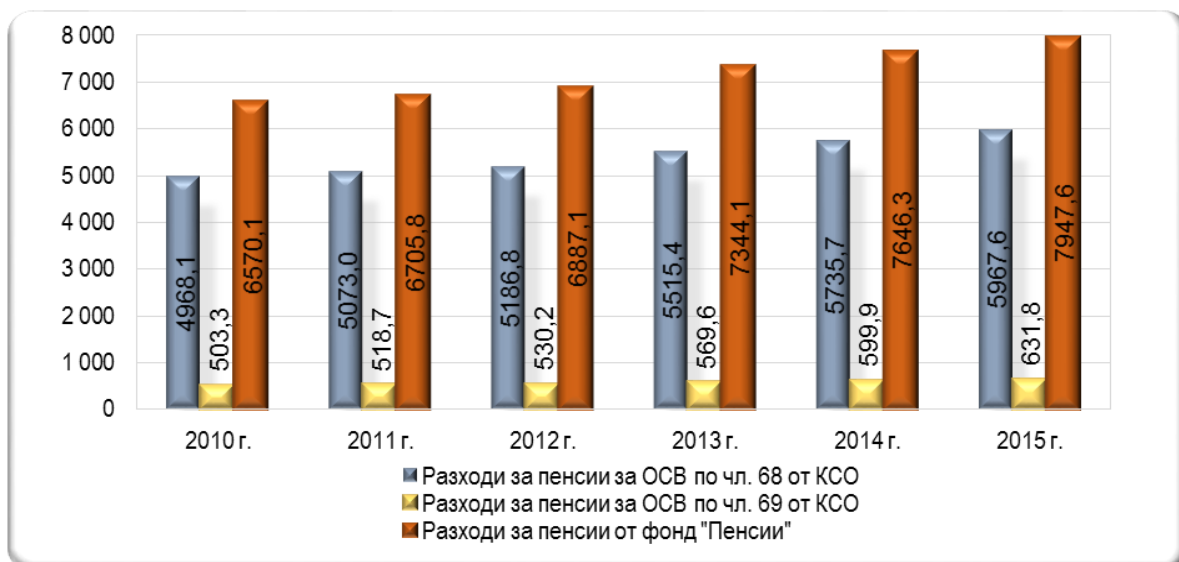
За разглеждания период **разходите за пенсии за осигурителен стаж и възраст през всяка следваща година нарастват** и достигат най-високите си стойности през 2015 г. В тях са включени изплатените суми за пенсии за ОСВ по чл. 68 и чл. 69 от КСО, както и пенсиите за ОСВ по отменени закони (Закон за пенсиониране на земеделските стопани-кооператори и Указ № 265 от 1953 г. за взаимно осигуряване членовете на трудово-производителните кооперации), които бяха превърнати и приравнени на пенсии за осигурителен стаж и възраст и продължават да се изплащат на правоимащите лица.

Фигура № 7 : Динамика на дела на разходите за пенсии за ОСВ от общите разходи за пенсии за периода 2010 – 2015 г.

В общите разходи на фонд “Пенсии” основен дял заема разходите за пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО. От 75,6% за 2010 г. техният дял намалява незначително на 75,1% за 2015 г., като през целия период остава на ниво над 75%. Делът на разходите за пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 69 от КСО нараства за периода съответно от 7,7% на 7,9% от общите разходи на фонд “Пенсии”, като и той подобно на изразходваните средства за пенсии по чл. 68 от КСО остава на едно относително постоянно ниво.

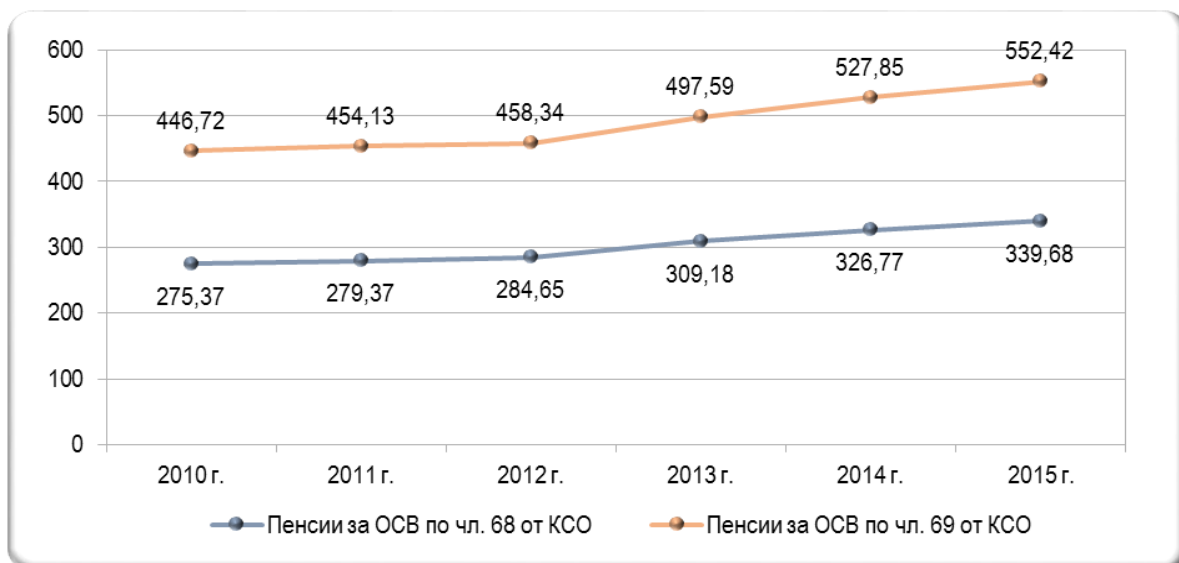
В абсолютна стойност и за двете групи пенсионери (по чл. 68 и чл. 69 от КСО) **разходите през периода 2010 – 2015 г. нарастват** ежегодно. За пенсиите по чл. 68 от 4 968,1 млн. лв. за 2010 г. се увеличават с близо милиард лева и за 2015 г. разходите достигат 5 967,6 млн. лв. Изразходваните суми за пенсии по чл. 69 от КСО за 2015 г. (631,8 млн. лв.) са със 128,5 млн. лв. повече отколкото в началото на периода, когато са били 503,3 млн. лв. Динамиката на разходите за пенсии за ОСВ по видове и като цяло от фонд “Пенсии” е представена на следващата графика (Фигура № 8).

Фигура № 8 : Динамика на разходите за пенсии за ОСВ (в млн. лева) за периода 2010 – 2015 г.

Факторите, с най-съществено влияние върху разхода за пенсии, са броят на пенсионерите, броят на пенсиите и средният им месечен размер.

С най-значително въздействие за постоянно нарастващия разход за пенсии за осигурителен стаж и възраст е нивото на средния месечен размер на пенсията.

Фигура № 9 : Динамика на средните размери³ (в лева) на пенсиите за ОСВ по чл. 68 и чл. 69 от КСО за периода 2010 – 2015 г.

При средния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст се отчита постоянно нарастване. Средният размер на пенсията за ОСВ по чл. 68 от КСО от 275,37 лв. за 2010 г. се увеличава на 339,68 лв. за 2015 г. или с 64,31 лв. При пенсиите за ОСВ по чл. 69 от КСО средният размер от 446,72 лв. за 2010 г. нараства на 552,42 лв. за 2015 г. или със 105,70 лв.

³ Средните размери са изчислени от разхода за пенсии без пощенска такса и ДДС, като е включен разходът за някои видове добавки. Средствата са разпределени според вида на водещата пенсия.

Независимо от променящите се тенденции на намаляване или нарастване при броя на пенсиите и на пенсионерите, разходите за изплащане на пенсии, общо и в частност за пенсии за осигурителен стаж и възраст, не намаляват в абсолютен размер. Причините са комплексни и основно ежегодното нарастване на разходите за пенсии се дължи на:

- Т. нар. естествено повишение от факта, че новоотпусканите пенсии са с по-висок размер от прекратяваните, тъй като се изчисляват от по-висока осигурителна база или осигурителен доход;
- За разглеждания шест годишен период три пъти беше извършено осъвременяване на пенсиите, което допринесе за повишаване на размерите им;
- Ръстът на размера на минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст, който също беше повишаван неколkokратно през последните години. Към 31.12.2015 г. пенсионерите с водеща пенсия за осигурителен стаж и възраст в минимален размер са 246 437 души, от които 241 677 с лична и 4 760 с наследствена пенсия;
- Нарастването на максималната пенсия при нарастване на максималния осигурителен доход;
- Ежегодното преизчисляване на размерите на голяма част от пенсиите с осигурителен стаж и осигурителен доход придобити след пенсиониране;
- Повишението на тежестта на година осигурителен стаж във формулата за изчисляване размера на пенсията и преференциите в зачитане на по-висок стаж при по-дълго оставане на пазара на труда.

III. Резюме и заключение

За времето от 2010 до 2015 г.:

- **Броят на пенсиите** за осигурителен стаж и възраст (в т.ч. пенсии за ОСВ по чл. 68 и чл. 69 от КСО, както и пенсии за ОСВ по отменени закони) е **намалял** с 40 009 пенсии или с 2,4%;
- Най-висок е **броят на новоотпуснатите пенсии за ОСВ** през първата година от анализирания период, след което се наблюдава **намаление**, като най-малък брой новоотпуснати пенсии се отчитат през 2013 г., след което отново нарастват;
- **При броя на пенсионерите**, получаващи пенсия за осигурителен стаж и възраст като водеща пенсия, **има спад** за периода с 38 745 души или с 2,3%;
- **Средният осигурителен стаж**, превърнат към трета категория труд, при пенсионерите с лични първи пенсии за ОСВ е **нараснал** от 36,8 години в края на 2010 г. на 37,7 години в края на 2015 г. или с 0,9 години;
- **Общата средна възраст на пенсионерите** с лични пенсии за ОСВ от 71,3 години за 2010 г. е **бележи ръст**, достигайки 72,4 години за 2015 г. или с 1,1 години;
- **Общата средна продължителност на получаване** на лична пенсия за ОСВ от 21,5 години за 2010 г. е **нараснала** на 23,1 години за 2015 г. или с 1,6 години;
- **Средният размер на пенсията** за ОСВ по чл. 68 от КСО от 275,37 лв. за 2010 г. се **увеличава** на 339,68 лв. за 2015 г. или с 64,31 лв., а по чл. 69 от КСО от 446,72 лв. за 2010 г. **се повишава** на 552,42 лв. или със 105,70 лв.;
- **Годишният разход за пенсии за ОСВ** в абсолютна стойност е **нараснал** с 1 128,0 млн. лв. или с 20,6%.

* * *

Пенсионирането с пенсия за осигурителен стаж и възраст има два основни водещи аспекта – **кога** лицата ще се пенсионираат и **какъв размер** пенсия ще получават. За първия аспект са важни критериите за придобиване право на пенсия, а за втория – елементите на пенсионната формула за определяне първоначалния размер на пенсията, както и последващото

ежегодно осъвременяване.

От началото на 2000 г. пенсионирането и размерите на пенсиите за осигурителен стаж и възраст по-отчетливо бяха обвързани с осигурителното участие, измерено чрез осигурителния доход и продължителността на стажа. С последователни действия в същата посока тази принципна връзка стана по-тясна, с оглед не само на солидарността в рамките на държавното обществено осигуряване, но също и с визия за постигане на повече равнопоставеност, справедливост и дългосрочна устойчивост на държавната пенсионна система.

За да се развива на базата на установените осигурителни принципи, пенсионноосигурителното законодателство търпи промени в отделни пунктове по начин, който едновременно цели финансова стабилност, снижаване риска от бедност сред възрастните, достигане приемливо ниво на заместване на предишните доходи на пенсионерите, както и повече справедливост чрез съответствие между участие в осигуряването, момент на пенсиониране и размер на пенсията. Постигането на балансирано допълване между трите стълба на пенсионната система е условие за разгръщане на нейния потенциал и реализиране на замисъла, с който е създаден българският пенсионен модел.

През 2010 г. условията за пенсиониране отново станаха причина за обществен дебат и нови законодателни промени. Създаден беше Консултативен съвет по пенсионна реформа към Министъра на труда и социалната политика за изработване на предложения за мерки за гарантиране на дългосрочна финансова стабилност на българската пенсионна система и подобряване адекватността на пенсиите. С приемането на Закон за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване, който влезе в сила от 1 януари 2011 г., се предприеха първите стъпки към създаване на нова правна рамка за усъвършенстване на пенсионния модел у нас.

Българското пенсионноосигурително законодателство продължи да се усъвършенства, като усилията бяха насочени към намиране на балансирани и трайни решения по отношение на устойчивостта на осигурителната система и адекватността на осигурителните плащания. В допълнение към проведената преди петнадесет години мащабна пенсионна реформа, през 2015 г. отново се пренастроиха параметрите на българската пенсионна система, за да може тя да отговори на новите икономически, демографски и социални предизвикателства пред обществото. Беше приет пакет от краткосрочни и дългосрочни мерки за осигуряване на финансова стабилност на пенсионната система и подобряване адекватността на пенсиите. Приетите законодателни решения, по-голямата част от които са в сила от началото на 2016 г. и не са обект на настоящия анализ, водят до нарастване на приходите и оптимизиране на разходите в осигурителната система чрез въвеждане на по-строги и по-справедливи условия за достъп до пенсии, което ще доведе до намаляване на зависимостта от държавния бюджет в средносрочна перспектива.

* * *

2016 г.